

УДК 378.147:316.28:81'243

КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Н.О. Зуєнко^{1*}

І. Андрела^{**}

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
e-mail: 7nelja@ukr.net

**студент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

КРИТЕРИАЛЬНО-УРОВНЕВИЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМУНІКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ-ФИЛОЛОГОВ

Н.А. Зуєнко *

И. Андрела**

*кандидат педагогических наук, доцент,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев
**студент,

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

CRITERION-LEVEL APPROACH TO INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS-PHILOLOGISTS

Nelia Zuyenko*

Iliia Andreia**

*PhD in Pedagogy, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
** Student,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

У статті розглядається актуальна проблема розробки методичного інструментарію для оцінювання сформованості міжкультурної комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів. Визначені критерії оцінювання міжкультурної комунікативної компетентності і подана їх характеристика за окремими показниками. Виділені рівні міжкультурної комунікативної компетентності студентів-філологів.

Ключові слова: оцінювання, критерії, рівні, показники, міжкультурна комунікативна компетентність.

В статье рассматривается актуальная проблема разработки методического инструментария для оценки сформированности межкультурной коммуникативной компетентности студентов высших учебных заведений. Определены критерии оценки межкультурной коммуникативной компетентности и представлена характеристика по отдельным показателям. Выделенные уровни межкультурной коммуникативной компетентности студентов-филологов.

Ключевые слова: оценки, критерии, уровни, показатели, межкультурная коммуникативная компетентность.

In this paper the actual problem of development of methodological tools for assessing intercultural communicative competence formation of university students. The criteria of assessment of intercultural communicative competence and submitted their description of individual parameters. Dedicated level of intercultural communicative competence of students-philologists.

Keywords: evaluation criteria, level indicators, intercultural communicative competence.

Постановка проблеми. В умовах науково-технічного прогресу, коли є невідповідність між обсягом інформації і терміном її засвоєння, важливого значення набуває питання результатів навчання та якості професійної підготовки студентів. Дослідження системи фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів [3, с.16] на те, що діагностику сформованості рівнів міжкультурної комунікативної компетентності студентів-філологів варто проводити за допомогою спеціально розроблених критеріїв та показників. Існуючий досвід застосування подібних систем в освіті України має бути переглянутим і збагаченим, удосконаленим зважаючи на розвиток інтеграційних та гармонізуючих зв'язків у педагогічних системах різних країн світу [1; 4, с. 388]. Слід зважати також і на необхідність адаптації тест-системи та узгодженості її з чинними освітньо-професійними програмами, освітньо-кваліфікаційними характеристиками та існуючими традиціями підготовки фахівців-філологів. Зокрема, Європейські стандарти і керівництво для внутрішньої та зовнішньої оцінки якості вищої освіти свідчать, що студентів потрібно оцінювати з використанням публічних критеріїв, правил і процедур, які слід застосовувати системно [13, с.9]. Розробка таких критеріїв, як вважають дослідники [11, с.57], забезпечує реалізацію індивідуального підходу в навчанні студентів, можливість підготовки різнорівневих завдань або тестів для контролю, які максимально відповідають здібностям та схильностям студента. Разом з тим такі критерії дадуть змогу реалізувати більш тісний міжпредметний зв'язок протягом усього навчання.

Таким чином, оцінювання педагогічного явища чи процесу вважається найскладнішим завданням будь-якого педагогічного дослідження. Цілком погоджуємося з думкою відомого українського вченого С. Гончаренка про те, що важливою вимогою до педагогічного дослідження є його надійність у всіх своїх компонентах, і що “марно чекати надійних результатів, якщо застосовуються неадекватні поставленим завданням методи дослідження, ненадійні засоби збирання і обробки емпіричних даних” [5, с.22].

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконує, що наявним є факт варіативності запропонованих у дослідженнях критеріїв для оцінювання сформованості міжкультурної комунікативної компетентності у студентів-філологів. Науковці в питанні розмежування рівнів сформованості згаданих наукових понять керуються різними ознаками. Зазначена обставина детермінує певні труднощі і при атестації випускників: при контрольних заходах, переважно, не враховується рівень володіння студентом міжкультурної комунікативної компетентності, і природно, маємо нагальну потребу у розробці відповідного методичного інструментарію.

Зазначене дозволяє стверджувати, що проблема оцінювання сформованості міжкультурної комунікативної компетентності студентів є актуальною як для теорії, так і для педагогічної практики.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає у розробці критеріїв, показників та рівнів сформованості міжкультурної комунікативної компетентності у студентів вищих навчальних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу. У результаті теоретичного пошуку встановлено, що діагностику сформованості рівнів міжкультурної комунікативної компетентності студентів варто проводити за допомогою критеріїв.

Насамперед необхідно визначити зміст понять “критерій” та “показники”. Відносно до визначень в енциклопедичних словниках “критерій” – це (від гр. κριτήριον, ознака, за якою можна судити про щось, мірило для визначення, оцінки предмета чи явища [2, с.731]), підстава для оцінки або класифікації чогось [9, с.211]. У педагогічній теорії під поняттям “критерій” розуміють об'єктивну ознаку, за допомогою якої здійснюється порівняльна оцінка досліджуваного явища, ступеня розвитку його у різних обстежених осіб або сукупність таких якостей явища, що відображають його суттєві характеристики і саме тому підлягають оцінці [7, с.35]. Окремі автори розширюють поняття “критерію” як “кількісної величини, що визначає якісні характеристики процесу або явища” [8, с.36; 10]. Л.

Путляєва, вивчаючи сучасні проблеми професійного навчання, конкретизує значення критерію як “міри оцінювання досліджуваного явища та тих змін, які відбулися в розвитку окремих складових чи особистості в цілому в результаті експериментального навчання та виокремлених педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту” [12, с.37].

Таким чином, у дослідженні розглядаємо критерії як матеріалізовану сукупність ознак, що дають підстави зробити висновок про ступінь відповідності професійно-особистісних якостей випускників вимогам професійної діяльності та спрогнозувати рівень їх конкурентоспроможності на ринку праці [3, с.19]. Такий підхід до поняття сутності критерію і його характеристики має місце у працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Беспалько, Л. Беспалько, В. Вергасова, В. Лозової, В. Чайки та ін.

У результаті досліджень були виділені відповідні критерії сформованості комунікативної культури студентів: стимулюючий, ціннісний, когнітивний, рефлексивний, практичний, результативний.

Стимулюючий критерій описує рівень спрямованості майбутнього фахівця на побудову комунікативно сприятливого робочого середовища, орієнтованість на врахування у майбутній діяльності соціокультурної та комунікативної площин, сукупність мотивів та потреб, які стимулюють студентів до формування та самовиховання високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності. Параметричними показниками цього критерію виступають: рівень домагань студентів, просоціальні мотиви, спрямованість на досягнення успіху у професійній діяльності та міжособистісному спілкуванні.

Ціннісний критерій охоплює цінності, особисті якості та здібності студентів, які сприяють успішній комунікації як у міжособистісній, так і професійній сферах. Показниками цього критерію вважаємо: цінності майбутнього спеціаліста (загальнолюдські: гуманізм, демократичність, законність та ін.), індивідуальні: рівень емпатійності, рівень комунікабельності, рівень ригідності, тощо).

Когнітивний критерій визначає рівень знань студентів-філологів про сутність, функції, передумови успішної комунікативної взаємодії, розуміння значущості високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності для успішної майбутньої професійної діяльності, вміння визначати комунікативну та культурну компоненту у процесі професійної підготовки. Показниками сформованості когнітивного критерію є рівень знань студентів про сутність та закономірності міжкультурної комунікації, про основні принципи міжособистісного та ділового спілкування, про функції комунікативної взаємодії у професійній діяльності, про закони успішної комунікації. На нашу думку, цей критерій є узагальнюючим знання та вміння студентів з різних дисциплін: психології, педагогіки, культурології, історії, етики, мовознавства.

Рефлексивний критерій встановлює рівень усвідомлення студентами особливостей сформованості їх міжкультурної комунікативної компетентності, рефлексію рівня її сформованості, ступінь усвідомленості її практичної значущості для майбутньої діяльності. Визначається такими показниками: свідомість навчання, свідомість вибору професії, критичне ставлення до своїх можливостей.

Практичний критерій характеризує вміння та навички, що дозволяють студенту-філологу налагоджувати ефективну професійну та міжособистісну комунікативну взаємодію. Зазначений критерій характеризується сукупністю таких показників: активність, рівень професійних умінь і навичок, рівень комунікативних умінь, міжособистісний статус, рівень мовної компетентності.

Результативний критерій визначає рівень самоконтролю та самоаналізу своєї навчальної та професійної діяльності у площині міжкультурної комунікації, ступінь успішності комунікацій студентів, здатність до самовиховання. Результативний критерій реалізується через низку показників:

рівень кваліфікації, рівень успішності у навчанні, сформованість навичок самостійної роботи, прагнення до самопізнання та самовдосконалення.

Система представлених критеріїв та показників дозволяє виділити рівні міжкультурної комунікативної компетентності студентів-філологів, залежно від ступеню та якості їх вияву у досліджуваних. Ми розрізняємо їх на трьох рівнях: номінальному, пізнавальному та творчому.

Номінальний рівень міжкультурної комунікативної компетентності студентів-філологів характеризується низькими показниками усіх запропонованих критеріїв: несформованістю або низькою сформованістю загальнолюдських цінностей досліджуваних, низькою або несвідомою мотивацією на досягнення успіху у професійній діяльності та міжособистісному спілкуванні, низьким рівнем домагань, неадекватністю самооцінки, високим рівнем ригідності, не сформованістю комунікативних навичок, низькою успішністю у навчанні (зокрема за гуманітарним циклом предметів), відсутністю прагнення до самореалізації у міжкультурній комунікації, низьким рівнем знань про сутність та закономірності міжкультурної комунікативної компетентності, не усвідомленням взаємозв'язку між рівнем комунікативної культури та майбутньою професійною реалізацією, низькою активністю, низьким міжособистісним статусом у групі, відсутністю свідомої потреби у вдосконаленні рівня своєї міжкультурної комунікативної компетентності. Досліджуваним цього рівня характерні: низька зацікавленість у формуванні міжкультурної комунікативної компетентності, номінальне ставлення до процесу професійного навчання (невмотивованість, несвідомість цілей, низький рівень знань, умінь та навичок), низький рівень культури професійного мовлення, низька комунікабельність.

Пізнавальний рівень міжкультурної комунікації студентів-філологів визначається перевагою сформованості когнітивного компоненту структури міжкультурної комунікативної компетентності, коли у досліджуваних простежується достатній рівень професійних знань та умінь та їх взаємозв'язок з рівнем міжкультурної комунікативної компетентності, однак недостатньо сформовані ціннісно-мотиваційний та діяльнісний компоненти. Досліджуваним цього рівня притаманні: усвідомлення необхідності формування високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності, спрямованість на досягнення у професійній сфері, прагнення самореалізації, достатній рівень професійних та гуманітарних знань, умінь та навичок, адекватна самооцінка, середній рівень ригідності, середній рівень розвитку комунікативних, організаторських навичок, володіння діловим мовленням на достатньому рівні, середній міжособистісний статус у групі, достатній рівень кваліфікації та малостійке та неусвідомлене прагнення до самовдосконалення.

Творчий рівень міжкультурної комунікативної компетентності студентів-філологів окреслюється через сформованість у досліджуваних на високому творчому рівні усіх показників та критеріїв. Студенти цього рівня володіють високим рівнем ділового мовлення, розвинутими комунікативними, емпатійними, рефлексивними навичками, постійною потребою у самовдосконаленні, постановкою свідомих цілей професійного навчання, високим рівнем домагань, активністю, здатністю творчо вирішувати професійні та комунікативні завдання, характеризуються високим міжособистісним статусом, продуктивністю у спілкуванні, творчістю та низьким рівнем ригідності.

Можна говорити, що ці рівні є варіантом класичного поділу на рівнів сформованості комунікативної компетенції студентів, досліджуючи які, вчені констатують, що запровадження готових загальноєвропейських моделей оцінювання результатів сформованості певних рівнів міжкультурної комунікативної компетентності дає змогу забезпечити прозорість оцінювання досягнень студентами та варіативність, гнучкість процесу навчання відповідно до потреб студента. Спрощення та уніфікація процесу оцінювання результатів навчання є ще однією перевагою використання загальноєвропейських моделей оцінювання [6, с.124]. В той же час в умовах вітчизняної системи освіти необхідно конкретизувати та деталізувати зміст кожного із запропонованих рівнів.

Висновки. Дослідження системи фахової підготовки студентів вищих навчальних закладів вказують на необхідності визначення чітких критеріїв та рівнів з проблеми сформованості їх міжкультурної комунікативної компетентності.

Загальні підходи до вирішення визначеної проблеми, з огляду на результати психолого-педагогічних досліджень, спрямовані на аналіз критеріїв (стимулюючого, ціннісного, когнітивного, рефлексивного, практичного, результативного). Реалізація окремих показників означених критеріїв під час навчання студентів у вищих навчальних закладах освіти відбувається по-різному, що дозволяє виділити рівні сформованості міжкультурної комунікативної компетентності студентів (номінальний, пізнавальний та творчий).

Список використаних джерел

1. Булах І. Є. Мотивація навчання і валідація оцінювання рівня знань / І. Є. Булах, І. М. Шило // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 125-129.
2. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь / А. Д. Вейсман. – 5-е изд. – СПб. : Издание автора, 1991. – 1370 с.
3. Вікторова Л. В. Критеріально-рівневий підхід до формування професійно-термінологічної компетентності у фаховій підготовці аграрників / Л. В. Вікторова // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. – К. : ЛОГОС, 2007. – Вип. 5. – С. 16-27.
4. Вікторова Л. В. Характеристика основних критеріїв та показників сформованості комунікативної компетентності іноземних студентів / Л.В. Вікторова // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. Тематичний випуск “Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору”. – 2009. – Додаток 4, Т. II (14). – С. 381-388.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К., 1995. – 47 с.
6. Коротун О.О. Рівні сформованості комунікативної компетентності студентів-іноземців / О.О. Коротун // Вісн. Київ. нац. ун. ім. Т. Шевченка. – Серія «Соціологія. Психологія. Педагогіка.» - Додаток 4, том III (15) – 2009. – Тем. вип. №3. - «Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – С.119-124.
7. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні / В. С. Курило // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 2. – С. 35-39.
8. Низков А. А. О критериях оценки знаний, умений и навыков студентов / А. А. Низков // Проблемы высшей школы. – 1980. – Вып. 40. – С. 36-41.
9. Новий тлумачний словник української мови / укл. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконт, 1998. – 351 с.
10. Новиков А. М. Как работать над диссертацией : пособие для начинающего педагога-исследователя / А. М. Новиков. – 4-е изд. – М. : Издательство «Эгвес», 2003. – 104 с.
11. Окалелов В. Розробка загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень студентів з дисциплін фундаментального циклу / В. Окалелов, Л. Шевцов, С. Мочалін // Вища школа. – 2006. – № 3. – С. 57-63.
12. Путляева Л. В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л. В. Путляева. – М., 1990. – 170 с.
13. Стандарти і рекомендації для оцінювання якості у вищих навчальних закладах Європи // Вісник тестування і моніторинг в освіті. – 2007. – № 2. – С. 9-11.

References

1. Bulakh I. Je. Motivacija navchannja i validyzacija ocinjuvannja rinvja znanj / I. Je. Bulakh, I. M. Shylo // Pedagoghika i psykhologhija. – 1996. – # 3. – S. 125–129.
2. Vejsman A. D. Ghrechesko-russkyj slovarj / A. D. Vejsman. – 5-e yzd. – SPb. : Yzdanye avtora, 1991. – 1370 s.
3. Viktorova L. V. Kryterialjno-rivnevyy pidkhdid do formuvannja profesijno-terminologhichnoji kompetentnosti u fakhovij pidghotovci aghrarnykyv / L. V. Viktorova // Visnyk pisljadyplomnoji osvity : zb. nauk. pracj. – K. : LOGhOS, 2007. – Vyp. 5. – S. 16-27.
4. Viktorova L. V. Kharakterystyka osnovnykh kryterijiv ta pokaznykiv sformovanosti komunikatyvnoji kompetentnosti inozemnykh studentiv / L.V. Viktorova // Vyshha osvita Ukrainy: teoretychnyj ta naukovo-metodychnyj chasopys. Tematychnyj vypusk “Vyshha osvita Ukrainy u konteksti integraciji do jevropejskjogho osvitnjogho prostoru”. – 2009. – Dodatok 4, T. II (14). – S. 381-388.
5. Ghoncharenko S. U. Pedagoghichni doslidzhennja : metodologhichni porady molodym naukovcjam / S. U. Ghoncharenko. – K., 1995. – 47 s.
6. Korotun O.O. Rivni sformovanosti komunikatyvnoji kompetentnosti studentiv-inozemciv / O.O. Korotun // Visn. Kyjiv. nac. un. im. T. Shevchenka. – Serija «Sociologhija. Psykhologhija. Pedagoghika.» - Dodatok 4, tom III

(15) – 2009. – Тем. вип. #3. - «Vyshha osvita u konteksti integraciji do jevropejskogo osvitnjogho prostoru». – S.119-124.

7. Kurylo V. S. Modeljuvannja systemy kryterijiv ocinky rozvytku osvity v rehioni / V. S. Kurylo // Pedagoghika i psykholohija. – 1999. – # 2. – S. 35-39.

8. Nyzkov A. A. O kryterijakh ocenky znanyj, umenyj y navykov studentov / A. A. Nyzkov // Problemy vysshej shkoly. – 1980. – Выр. 40. – S. 36-41.

9. Novyj tlumachnyj slovnyk ukrajinskoji movy / ukl. V. Jaremenko, O. Slipushko. – K. : Akonit, 1998. – 351 s.

10. Novykov A. M. Kak robotatj nad dySSERTacyej : posobyje dlja nachynajushhego pedagogha-yssledovatelja / A. M. Novykov. – 4-e yzd. – M. : Yzdateljstvo «Oghves», 2003. – 104 s.

11. Okaljelov V. Rozrobka zagaljnykh kryterijiv ocinjuvannja navchaljnykh dosjaghnenj studentiv z dyscyplin fundamentalnogho cyklu / V. Okaljelov, L. Shevcov, Je. Mochalin // Vyshha shkola. – 2006. – # 3. – S. 57-63.

12. Putljaeva L. V. Sovremennye psykhologo-pedagoghicheskiye problemy professyonalnogho obuchenija / L. V. Putljaeva. – M., 1990. – 170 s.

13. Standarty i rekomendaciji dlja ocinjuvannja jakosti u vyshhykh navchaljnykh zakladakh Jevropy // Visnyk testuvannja i monitoryngh v osviti. – 2007. – # 2. – S. 9-11.